

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

АЛЬОШИНА Марина Дмитрівна

81'255.4:82(100)(043.3)

**ВІДТВОРЕННЯ ІДЮСТИЛЮ МАРКА ТВЕНА В УКРАЇНСЬКИХ
ПЕРЕКЛАДАХ У ЗІСТАВЛЕННІ ІЗ РОСІЙСЬКИМИ ТА ПОЛЬСЬКИМИ
(на матеріалі романів "Пригоди Тома Сойєра" та
"Пригоди Гекльберрі Фінна")**

Спеціальність 10.02.16 – перекладознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Херсон – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі перекладу Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор фізико-математичних наук, старший науковий співробітник
СТРІХА МАКСИМ ВІТАЛІЙОВИЧ,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
КОЛОМІЄЦЬ ЛАДА ВОЛОДИМИРІВНА,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу з
англійської мови

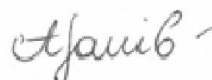
кандидат філологічних наук, доцент
САВЧИН ВАЛЕНТИНА РОМАНІВНА,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри перекладознавства і контрастивної
лінгвістики імені Григорія Кочура

Захист відбудеться «11» грудня 2015 року о 15.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.051.05 у Херсонському державному університеті за адресою: 73000, м. Херсон, провулок 40 років Жовтня, 47, корп.5.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73000, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27.

Автореферат розіслано «11» листопада 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Цапів А. О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертація присвячена виявленню специфіки відтворення ідіостилю Марка Твена в українських перекладах у зіставленні із російськими та польськими.

Теоретичні та практичні дослідження українських та зарубіжних перекладознавців та перекладачів, які слугують підґрунтям дослідження, присвячені, зокрема проблемам відтворення стилю автора в перекладі (С.С. Беркнер, М. Брандес, В.В. Виноградов, В.П. Григор'єв, Р.Г. Довганчина, С.Т. Золян, Ю.Н. Караулов, В.А. Кухаренко, Т.Є. Некряч, М.О. Новикова, І.С. Орлова, С.Є. Перепльотчікова); розмежуванню понять «ідіостиль» та «ідіолект» (В.І. Волошук, Дж.Р. Гек, Л.І. Коткова, В.В. Леденцова, Л. Ставицька, Л.Р. Якупова); лінгвістичним аспектам ідіостилю (І.І. Бабенко, Н.С. Болотнова, В.В. Воскобойников); проблемам адекватного перекладу граматичних аспектів ідіостилю (В.П. Григор'єв, Н.В. Немцова); питанням жанрово-стилістичної домінанти (К. Коваленко, М.О. Новикова, О.Б.Скляренко); теоретичним питанням ідіостилів та ідіолектів (В.П. Григор'єв, К. ДіМарко, В.В. Леденцова, Ю.Н. Караулов, В.А. Кухаренко); методологічним аспектам перекладу (М. Бейкер, С. Басснетт, Л. Венуті, А. Лефевра, Г. Турі).

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю систематизувати домінантні риси ідіостилю Марка Твена з огляду на пошук способів та прийомів адекватного відтворення унікального ідіостилю письменника у перекладі. Актуальність дисертації зумовлена також практичним та теоретичним інтересом до творчості Марка Твена в Україні. Варто відзначити, що українські переклади романів "Пригоди Тома Соєра" та "Пригоди Гекльберрі Фінна", виконані Марією Загірнею та Настею Грінченко, не були раніше об'єктом наукового аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у рамках комплексної наукової теми Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка: "Мови, література та переклад: від дескриптивних до системно-структурних досліджень" №01114007698, затвердженої Міністерством освіти і науки України.

Мета дисертації полягає у виявленні стильової специфіки відтворення ідіостилю Марка Твена в українських, російських та польських перекладах.

Реалізація мети дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

- узагальнити поняття ідіостилю в рамках міждисциплінарних досліджень;
- виокремити та систематизувати ідіостилістичні домінанти Марка Твена;
- з'ясувати інваріантні/варіативні ознаки ідіостилю Марка Твена;
- обґрунтувати комплексну методику дослідження специфіки відтворення ідіостилю Марка Твена;
- окреслити коло перекладацьких труднощів, які впливають на адекватне/еквівалентне відтворення ідіостилю Марка Твена в українських, російських та польських перекладах;

- визначити та порівняти стратегії і тактики перекладу, притаманні українським перекладам у зіставленні з російськими та польськими відтворенні ідіостилю Марка Твена.

Об'єктом дослідження є відтворення в українських перекладах, у зіставленні з російськими та польськими, ідіостилю Марка Твена як цілісної системи, що репрезентує авторську картину світу.

Предмет дослідження становлять стратегії і тактики відтворення домінант ідіостилю Марка Твена в українських перекладах у зіставленні з російськими та польськими.

Матеріалом дослідження слугували романи Марка Твена "Пригоди Тома Соєра" та "Пригоди Гекльберрі Фінна" в оригіналі та перекладах українською мовою, що виконані Марією Загірньою, Настею Грінченко, Володимиром Митрофановим та Іриною Стешенко; російською мовою, що виконані Корнієм Чуковським та Ніною Дарузес; польською мовою, що виконані Яном Білінським та Марчелієм Тарновським. Загальний обсяг проаналізованого текстового матеріалу становить близько 2747 сторінок. Методом суцільної вибірки було проаналізовано близько 1500 прикладів діалектизмів та фразеологізмів із 396 сторінок англomовного тексту, 1475 сторінок україномовного, 587 сторінок російськомовного та 289 сторінок польськомовного текстів.

Методика дослідження обумовлена метою і завданнями роботи та має комплексний характер, який полягає у застосуванні як загальнонаукових методів (*аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння та узагальнення*), так і лінгвістичних та власне перекладознавчих методів. Основним є *лінгвостилістичний аналіз*, який сприятиме дослідженню специфічних ознак ідіостилю письменника. *Дефінітивний метод* залучається з метою обґрунтування ключових понять дисертації. *Тезаурусний метод* є релевантним для встановлення семантичного простору та рівневої організації лексики. *Перекладознавчо-зіставний метод* дозволяє виявити спільні та відмінні риси у виборі способів та прийомів адекватного відтворення ідіостилю Марка Твена в українських, російських та польських перекладах. За допомогою *компонентного аналізу* виявлено ті лексичні одиниці, збереження яких важливе з погляду на відтворення ідіостилю Марка Твена. *Компаративний аналіз* допомагає дослідити спільні та відмінні риси при відтворенні ідіостилю Марка Твена в українській, російській та польській лінгвокультурах. *Контекстуальний аналіз* залучається з метою встановлення інтегральних/диференційних ознак ідіостилю Марка Твена, а також їх облігаторності/факультативності при перекладі. *Дистрибутивний аналіз* передбачає виокремлення одиниць ідіостилю. Релевантним для виявлення морфологічних та синтаксичних відхилень від норми в мовленні персонажів художнього твору є застосування *структурного аналізу* тексту, спрямованого на виявлення порівневого опису домінант ідіостилю Марка Твена.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що у ній вперше:

- виявлено ієрархію домінант ідіостилю Марка Твена в романах "Пригоди Тома Соєра" та "Пригоди Гекльберрі Фінна";

- визначено специфіку відтворення ідіостилю Марка Твена та особливості відтворення діалектизмів та фразеологізмів як домінант його ідіостилю;
- систематизовано способи та прийоми відтворення ідіостилю Марка Твена в українських, російських та польських перекладах.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що основні положення та висновки дисертації слугують певним внеском у загальну та часткову теорію перекладознавства. Виявлення інваріантних/варіативних ознак ідіостилю Марка Твена слугує підґрунтям для дослідження способів та прийомів його збереження в перекладі. Теоретично значущим є порівневий опис домінант ідіостилю Марка Твена з погляду на його збереження в перекладі цільовою мовою. Запропонована комплексна методика виявлення специфіки відтворення ідіостилю автора українськими перекладачами у зіставленні з російськими та польськими є внеском у розвиток теорії художнього перекладу.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання її теоретичних положень та висновків у курсах зі стилістики англійської мови (розділи "Стилїстика тексту", "Порівняльна стилїстика"), у процесі викладання нормативних курсів з теорії та практики перекладу (розділи "Перекладацькі стратегії та тактики", "Художній переклад"), а також при написанні навчальних посібників, підручників та наукових робіт різного рівня. Результати роботи можна екстраполювати на дослідження ідіостилю будь-якого письменника, що скорочує шлях до адекватного відтворення авторської картини світу у перекладі. Матеріали дисертації стануть в пригоді перекладачам художньої літератури, зокрема тим, хто перекладає твори Марка Твена та близьких до нього за стилем авторів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалися на таких міжнародних конференціях: "Мова і соціум: Етнокультурний аспект" (Бердянськ, 2011 р.), "Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір" (Київ 2012 р.), "Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика" (Київ, 2013 р.), "Thought Elaboration: Linguistics, Literature, Media Expression" (Каунас, 2013 р.), "Текст у сучасному лінгвістичному вимірі" (Переяслав-Хмельницький, 2013 р.), "Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу" (Харків, 2013 р.), "Мова і соціум: Етнокультурний аспект" (Бердянськ, 2013 р.), "Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика" (Київ, 2014 р.); на всеукраїнській конференції "Сучасний стан і перспективи дослідження германських мов та проблеми перекладу"м (Житомир, 2011 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 12-ти наукових публікаціях, з яких 6 статей опубліковано у фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному науковому журналі, 1 стаття – в інших наукових виданнях, та 4 публікації у збірниках матеріалів наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 6,59 др. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 211 сторінок, із них 180 – основного тексту. Список літератури налічує 377 позицій, із яких 293 – науково-критичні джерела, 141

джерело іноземними мовами, 35 – ілюстративні джерела, 26 – словники та довідкова література, 23 – інтернет ресурси.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, наукову новизну, окреслено теоретичне та практичне значення роботи, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, вказано основні методи дослідження, подано відомості про апробацію результатів дослідження.

Перший розділ "Ідіостиль Марка Твена та його відтворення в перекладі: теоретичний аспект" присвячено узагальненню поняття ідіостилю в рамках міждисциплінарних досліджень, аналізу ідіостилю Марка Твена, окреслено його доміанти та здійснено порівневий опис інваріантних/варіативних ознак ідіостилю письменника. Проаналізовано перекладацьку діяльність родини Бориса Грінченка в контексті формування української "твеніани", а також внесок І.Стешенко та В.Митрофанова у розвиток сучасної "твеніани"; окреслено критерії й принципи визначення адекватності відтворення ідіостилю автора в перекладі.

У реферованій дисертації на основі критичного аналізу наукової літератури з питання дослідження ідіостилю було визначено декілька підходів до його вивчення: лінгвопоетичний (В.П.Григор'єв, М.Л.Гаспаров, І.І.Ковтунова, Н.А.Кожевникова), функціонально-стилістичний (М.П.Котюрова, І.В.Самойлова, Р.К.Терешкова), психолінгвістичний (М.Л.Левченко, В.А.Пищальникова), комунікативно-стилістичний (Н.С.Болотнова, І.І.Бабенко, С.М.Карпенко) та когнітивний (І.А.Тарасова, І.В.Бидіна, Є.Г.Малишева). Аналіз теоретичного та практичного матеріалу з проблематики дозволяє нам констатувати, що для опису ідіостилю письменника необхідно дослідити одиниці синтаксичного, лексичного, морфологічного, фонетичного рівнів, їх частоти та розподілу в тексті, а також функціонування найбільш частотних мовних одиниць у контексті.

У теорії перекладу існує чимало концепцій щодо адекватності відтворення стилістики художнього твору, необхідною умовою якої є дотримання єдності художньої форми і змісту оригіналу. Розпізнання особливостей ідіостилю письменника та виокремлення його доміант вважаємо найбільш релевантною для адекватної передачі стилю художнього твору цільовою мовою, натомість заміна гумористичної стилістичної тональності може призвести до стирання колориту або до стилізації. У такому випадку художній образ не буде переданий повною мірою.

Теоретики та практики перекладу, зокрема В.В.Коптілов, І.О.Кашкін, М.О.Новикова, Г.Гачечиладзе наголошують на необхідності збереження стилістичної тональності першотвору, адже будь-яка модифікація суттєво впливає на рецепцію художнього твору читачем. Проте уникнути будь-яких змін при перекладі неможливо, наприклад, тропи, сленг та діалектизми не завжди мають відповідники в цільовій мові. Крім того, адекватний переклад повинен викликати ту саму реакцію та асоціації у свого читача, що й оригінал

твору. Важливим убачається відтворення доміантної функції висловлювання та збереження її комунікативності. Ми поділяємо думку Н.Фатеєвої, яка тлумачить ідіостилю як систему змістових та формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам конкретного автора, що робить унікальним спосіб мовного вираження, втілений в цих творах.

Аналіз теоретичних праць показав, що порівневий опис доміантних рис ідіостилю письменника допоможе перекладачеві/перекладознавцеві адекватно відтворити індивідуальний стиль автора цільовою мовою. До інваріантних ознак ідіостилю Марка Твена належать діалектизми та фразеологізми, натомість до варіативних ознак слід віднести вживання вигуків, тропів, повторення та нестандартних граматичних конструкцій. Усе це становить значні труднощі для перекладача, оскільки не завжди вдається знайти точний відповідник у цільовій мові.

Варто відзначити, що використовуючи розмовну мову американської провінції та різні види діалектів, письменник здійснив літературну революцію, оскільки в романах "Пригоди Тома Соєра" та "Пригоди Гекльберрі Фінна", які справили глибокий вплив на подальші шляхи розвитку американської літератури, він поєднав різні види діалектів: діалект округу Пайк в усіх його проявах, діалект темношкірих американців Міссурі та південно-західний діалект "лісової глушини". Поєднуючи різні види діалектів, автор показує індивідуальність кожного зі своїх персонажів та їх територіальну належність. Раз у раз навмисно порушуючи вимоги нормативної граматики, Марк Твен наголошує на певному діалекті. Зазначимо, що без передмови автора читач навряд чи зміг би розпізнати в мовленні персонажів різні види діалектів та визначити територіальну належність персонажів.

Зауважимо, що велика кількість відхилень від літературної норми в романах Марка Твена відображає традиції в американській літературі другої половини ХІХ століття: реалізм, регіоналізм, гумор західного фронтиру. Крім того, вони є важливим елементом мовленнєвої характеристики персонажів. Перш за все, граматичні відхилення від норми вказують на соціальну належність персонажів. У романі «Пригоди Тома Соєра» ми виокремили близько 400 випадків відхилення від граматики, в романі «Пригоди Гекльберрі Фінна» – близько 3600.

Письменник майстерно передає мову героїв, використовуючи скорочення, розмовну мову, фразові дієслова і сленг, щоб оживити мову Тома і Гека, інших персонажів романів. Для творчої манери письменника характерними є також уживання гіперболи, ідіом, повторення, метафор, вигуків. У романах "Пригоди Тома Соєра" та "Пригоди Гекльберрі Фінна" Марк Твен широко вживає подвійні заперечення, еліптичні конструкції та інверсію. Таким чином, на фонетичному рівні ідіостилю Марка Твена характеризують:

- скорочення закінчень слів: foolin', 'roun', an', 'em, 'nuffn, 'long;
- уживання замість буквосполучення th дентального «d»: dis, dey, wid;
- асиміляція слів: warn't, tole, afeard.

На морфологічному рівні виділені наступні особливості:

- уживання частки «а» на початку слова: a-laying, a-swimming, a-going, a-

shaking, a-fishing;

- нестандартне вживання дієслова «to be» та «have»: ain't, hain't;
- утворення минулого часу неправильних дієслів за допомогою закінчення «-ed»: knowed.

Лексичний рівень письменника представлений:

- діалектизмами: 'Lord, pap can tell, easy. Pap says when they keep looking at you right stiddy, they're a-witching you, specially if they mumble. Becuz when they mumble they're a-saying the Lord's Prayer backards.'
- сленгізмами: 'I dunno. But they've got to do it. Hermits always do. You'd have to do that if you was a hermit.'
- фразеологізмами: God knows, the Lord's truth, to turn tail, to take a walk, to be full of the Old Scratch, to know where the wind lays.
- ідіомами: 'Shut your heads and let Tom go on! What did he say, Tom?'
- тропами: 'Tom, what on earth ails that cat?'

Для ідіостилю Марка Твена також характерно:

- порушення порядку слів у реченні: Thinks I, what is the country a-coming to?
- неузгодженість підмета з присудком: there orter be, there was ways, I says, it don't hurt any more;
- уживання форми минулого часу замість дієприкметника минулого часу: they've all forgot. He had a gun which he had stole.
- уживання подвійного заперечення: I don't take no stock. The injun blood ain't in me for nothing.

Ідіостиль Твена на синтаксичному рівні вирізняють:

- незавершені (обірвані речення): 'I forgive everybody, Sid. Tell 'em so, Sid, you give my window-sash and my cat with one eye to that new girl that's come to town, and tell her – '
- еліптичні конструкції: We never seen any marks at all.

Відзначимо, що письменник не дотримується жодних кліше в написанні творів, прагнучи створити новий літературний стиль.

На межі XIX–XX століть створюється розгалужена "твеніана" російською й польською мовами. Формування української "твеніани" дещо затримали (але не зупинили) несприятливі обставини, у яких розвивалася українська література упродовж XIX – більшої частини XX століття. Невдовзі після скасування Емської заборони 1876 року на друк українських перекладів у межах Російської імперії в Києві вийшли переклади романів "Пригоди Тома Соєра" (1907) та "Пригоди Гекльберрі Фінна" (1908) пера Марії Загірньої та Насті Грінченко – дружини й дочки визначного українського письменника й громадського діяча Бориса Грінченка. Тогочасна критика високо оцінила стилістичну вправність цих перекладів, а початки формування української "твеніани" у такий спосіб пов'язують з перекладацькою діяльністю родини Бориса Грінченка, скерованою на модернізацію української літератури й утвердження суспільного статусу української мови. Переклади творів світового письменства, здійснені членами родини Грінченків (на жаль, майже всі ці видання давно стали бібліографічними раритетами, бо близько 100 років не перевидавалися),

відзначаються природністю мови, стилістичним багатством, тонким розумінням особливостей першотворів. Складається враження, що неминуче "старіння" перекладів торкнулося їх найменшою мірою.

Пізнішими українськими перекладачами романів стають Володимир Митрофанов та Ірина Стешенко. Їх переклади неодноразово перевидавалися, що свідчить про їх популярність серед українських читачів. На цей час зусиллями різних перекладачів створюється корпус української "твеніани", що охоплює основні, найбільш популярні твори американського класика.

Особливістю української "твеніани" є те, що в силу перелічених вище несприятливих для розвитку української літератури суспільно-політичних обставин, кількість паралельних версій тут суттєво менша, ніж у російському й польському випадках. Однак версії класичних романів "Пригоди Тома Соєра" та "Пригоди Гекльберрі Фінна" пера М. Загірньої і Н. Грінченко у порівнянні з пізнішими версіями В. Митрофанова й І. Стешенко постали матеріалом для перекладознавчих зіставлень.

Другий розділ "Методологічні основи дослідження ідіостилю в перекладі" слугує окресленню методів та принципів, залучених під час наукового пошуку, та репрезентує комплексну методіку дослідження специфіки відтворення ідіостилю в перекладі.

Аналіз ідіостилю Марка Твена здійснено на матеріалі англomовних романів «Пригоди Тома Соєра» та «Пригоди Гекльберрі Фінна» та їх українських, російських та польських перекладів. Методика дослідження має комплексний характер. Опрацювання методології дослідження ідіостилю передбачало залучення низки загальнонаукових, лінгвістичних та перекладознавчих методів, що пояснюється відсутністю в лінгвістиці як універсальних методів дослідження, так і загальноприйнятої їх класифікації.

Дослідження особливостей відтворення ідіостилю автора в перекладі вбачається найдоцільнішим з позиції системного та прагматичного підходів, які базуються на принципах системності та функціоналізму. У рамках системного підходу встановлення інваріантних/варіативних одиниць ідіостилю можливе лише за умов вивчення об'єкта шляхом аналізу одиниць різних рівнів. З'ясовано, що з точки зору прагматичного підходу текст розглядається як елемент комунікації, натомість мовні структури вивчаються як інструмент здійснення конкретних інтенцій мовця.

Поєднання системного та прагматичного підходів дає можливість усебічно дослідити специфіку ідіостилю автора та особливості його відтворення при перекладі. У контексті роботи доведено доцільність використання комплексу методів філологічного аналізу тексту та низки загальнонаукових методів для дослідження ідіостилю автора. Структурний метод уможливує виокремлення складових ідіостилю письменника. Залучення лінгвістичного та компонентного аналізу дає змогу встановити інваріантні/варіативні ознаки ідіостилю. Релевантним для виявлення морфологічних та синтаксичних відхилень від норми в мовленні персонажів художнього твору є застосування структурного аналізу тексту, спрямованого на виявлення порівневого опису домінант ідіостилю Марка Твена.

На першому етапі надаються дефініції ключових понять дисертаційного дослідження; узагальнено поняття "ідіостиль" у перекладознавчому контексті. Шляхом лінгвостилістичного аналізу встановлюються специфічні ознаки, притаманні ідіостилю письменника.

На другому етапі дослідження послуговуємося компаративним методом аналізу, за допомогою якого визначено відмінності у відтворенні ідіостилю Марка Твена в українській, російській та польській лінгвокультурах. За допомогою контекстуального методу виокремлено інтегральні та диференційні ознаки ідіостилю та визначено їх облігаторність та факультативність для перекладу.

На третьому етапі дослідження застосовуємо порівняльно-перекладознавчий аналіз з метою визначення адекватності / еквівалентності у відтворенні діалектизмів та фразеологізмів, що постають домінантами ідіостилю Марка Твена. Також визначено способи і прийоми досягнення адекватності перекладу. Комплексний порівняльно-перекладознавчий аналіз передбачає застосування різних методів та прийомів. Так, метод компонентного аналізу слугує для виявлення тих лексичних одиниць, збереження яких важливе з погляду відтворення ідіостилю Марка Твена. Проведення компонентного аналізу забезпечується за рахунок долучення загальнонаукових методів дослідження – аналізу та синтезу.

На четвертому етапі висвітлюються його результати зі застосуванням дескриптивного методу. Результати полягають у встановленні специфіки відтворення ідіостилю Марка Твена в українських, російських та польських перекладах, та визначенні ступеню адекватності/еквівалентності відтворення діалектизмів та фразеологізмів. Метод узагальнення дозволяє дійти висновків стосовно ефективності тих чи інших способів і прийомів перекладу для досягнення адекватності.

У третьому розділі "Відтворення ідіостилю Марка Твена в перекладах українською, російською та польською мовами" визначено способи та прийоми відтворення діалектизмів та фразеологізмів в українських перекладах М. Загірньої та Н. Грінченко, російських перекладах К. Чуковського та Н. Дарузес та польських перекладах Я. Білінського та М. Тарновського; проведено відповідний порівняльний аналіз; виявлено перекладознавчі проблеми, пов'язані з відтворенням домінант ідіостилю Марка Твена в українських, російських та польських перекладах.

Аналітичний огляд наукового доробку показав, що переклади, виконані Борисом Грінченком, Марією Загірньою та Настею Грінченко, попри свою давність залишаються цікавими й вартісними для сьогоденного читача. Порівняння стилістичних особливостей досліджуваних творів та їх українських перекладів, виконаних на початку ХХ століття Марією Загірньою та Настею Грінченко, а пізніше, в середині ХХ століття, Володимиром Митрофановим та Іриною Стешенко, російських перекладів, виконаних Корнієм Чуковським та Ніною Дарузес, та польських перекладів, виконаних Яном Білінським та Марчелієм Тарновським, допоможуть детальнішому дослідженню

особливостей рецепції англомовних художніх текстів, що сприятиме глибшому розумінню процесу становлення і розвитку перекладу.

У реферованій дисертації досліджено особливості відтворення ідіостилю Марка Твена в ранньому та сучасному українських перекладах роману "Пригоди Тома Соєра" в зіставленні з найпоширенішим на сьогодні російським і польським перекладами (які також тією або іншою мірою доступні українському читачеві). Для зіставлення обрані українські переклади М. Загірньої (як хронологічно перший на Наддніпрянській Україні – перше видання 1907 року), В. Митрофанова (як такий, що має на сьогодні найбільшу видавничу історію – перше видання 1954 року), класичний російський переклад К. Чуковського (перше видання 1954 року) та багато разів перевиданий польський переклад Я. Білінського (перше видання 1925 року).

Основною рисою ідіостилю роману є використання діалектизмів, за допомогою яких письменник індивідуалізує своїх персонажів. Діалектом округу Пайк у романах говорять Том і Гек. У мові персонажів чимало скорочень, що притаманне цьому виду діалекту:

But if ever I get off this time, I lay I'll just waller in Sunday schools! And Tom began to snuffle a little.

You bad! And Huckleberry began to snuffle too. Confound it, Tom Sawyer, you're just old pie 'longside o' what I am.

М. Загірня переклала цей уривок так: *Ну, вже як пощастить цього разу викрутитися з лиха, то вже не пустуватиму більше в недільній школі! Том тихенько захлипав.*

— *Тобі нема чого журитися, Томе! Які там у тебе гріхи, якщо до моїх прирівняти?*

У В. Митрофанова бачимо: *Ну, та якщо цього разу пронесе Господь, мене вже й кийком не виженеш із недільної школи! - І Том почав тихенько шморгати носом.*

- Це ти поганий! - Гек і собі зашморгав.- Чорт забори, Томе Соєре, та ти проти мене суций святий.

У К. Чуковського: *Ну, сели только я спасусь от беды, на этот раз, я буду дневать и ночевать в воскресной школе. Том начал тихонько всхлипывать.*

- Это ты-то скверный? – И Гекльберри тоже захныкал. – Ты, Том Соєр, черт возьми, суций ангел в сравнении со мной!

У Я. Білінського: *Ale teraz przysięgam, że jeżeli wyjdę z tego żywy, to przez całe życie będę chodził do szkoły niedzielnej! I Tomek zaczął z lekka pochlipywać.*

— *Co tam ty! — Huck też zaczął pochlipywać. — Jesteś święty w porównaniu ze mną.*

Цей уривок діалекту округу Пайк М. Загірня відтворює природною розмовною мовою, тобто вдається до одомашнення. Діалектизм *I'll just waller in Sunday schools* М. Загірня, вдаючись до антонімічного перекладу, відтворила як *вже не пустуватиму більше в недільній школі*, В. Митрофанов переклав це колоритним *кийком не виженеш з недільної школи*, що цілком відповідає змісту оригіналу. В. Митрофанов застосував тут прийом смислового розвитку. У К. Чуковського бачимо адекватне *буду дневать и ночевать в воскресной школе*,

а у Я. Білінського це відтворено описовим *całe życie będą chodził do szkoły niedzielnej* (довіку ходитиму до недільної школи). Фразеологізм *get off this time* М. Загірня переклала адекватним *викрутитися з лиха*, у В. Митрофанова бачимо стилістично забарвлене *якщо цього разу пронесе Господь*, що не зовсім відповідає оригіналу. У варіанті К. Чуковського бачимо адекватне *спасусь от беды*, а Я. Білінський переклав цей фразеологізм адекватним *jeżeli wyjdę z tego żuwy* (якщо вийду з цього живим). Різкий вигук *confound it* М. Загірня відтворила описовим *тобі нема чого журитися*, що не відповідає оригіналу. В. Митрофанов та К. Чуковський переклали адекватним *чорт забирай*, а Я. Білінський вилучив цей вигук. Загалом, усі перекладачі адекватно відтворили висловлювання, проте максимально близькою до оригіналу та ідіостилію автора версією є переклад В. Митрофанова та М. Загірньої.

Крім діалекту округу Пайк, у романі зустрічаємо також діалект темношкірих американців Міссурі, яким говорить Джім:

"*Oh, I dasn't, Ma'rs Tom. Ole missis she'd take an' tar de head off'n me. 'Deed she would.*" Як бачимо, мова Джіма містить чимало скорочень та відхилень від літературної норми.

М. Загірня переклала цей уривок так: - *Ой, ой, Джім боялася паничу Томе! Тьотя того не подарувати! Тьотя казати, що як Джім білила, то й голова йому одірвала.*

Маємо такий переклад В. Митрофанова: - *Ой ні, паничу Томе, боюся. Стара пані голову мені одірвуть. Бачить Бог, одірвуть.*

К. Чуковський відтворив цей уривок так: - *Ой, боюсь, масса Том, боюсь старої миссис! Она мне голову оторвет, ей-Богу, оторвет!*

У Я. Білінського бачимо: — *Nie tós, paniczu. Pani mi głowę urwać, ona na pewno tak zrobić.*

М. Загірня майстерно відтворила діалект темношкірих американців Міссурі українською мовою. Перекладачка використала прийом смислового розвитку, відтворивши неправильну граматику мови неосвіченого Джіма. Звертання *Ma'rs* вона відтворила адаптованим *паничу*, що цілком відповідає оригіналу. А діалектизм *she'd take an' tar de head off'n me* М. Загірня переклала функціональним відповідником *голова йому одірвала*. Її переклад цілком відповідає змісту і стилю оригіналу. Версія В. Митрофанова також звучить у природній розмовній тональності. Звертання *Ma'rs* перекладач, як і М. Загірня, відтворює адаптованим *паничу*. Натомість діалектизм *she'd take an' tar de head off'n me* В. Митрофанов відтворив адекватним *голова мені одірвуть*, що цілком відповідає оригіналу. Перекладач використав прийом компенсації, проте водночас перекладач використовує прийом додавання, уживає фразу *бачить Бог*, яка відсутня в оригіналі. К. Чуковський переклав репліку Джіма, не порушуючи граматики, хоча в оригіналі вжито чимало скорочень. Звертання *Ma'rs* перекладач відтворив, використавши кальку, *масса*, що буквально відповідає оригіналу. Крім того, К. Чуковський, як і В. Митрофанов, ужив відсутнє в оригіналі *ей-Богу*. Загалом, його переклад дальший від оригіналу. К. Чуковський використав прийом цілісного перетворення, таким чином утративши колорит діалекту негрів Міссурі. Переклад Я. Білінського дещо

простіший, оскільки перекладач вдається до конкретизації. Звертання *Ma's* Я. Білінський переклав адаптованим *paniczu* (паничу), а діалектизм *she'd take an' tar de head off'n me* – адекватним *pani mi głoꝛę urwać* (пані відірве мені голову), що цілком відповідає оригіналу. Перекладач також, як і автор оригіналу, використовує у мові Джіма неправильні граматичні конструкції.

У реферованій дисертації також з'ясовано особливості відтворення ідіостилю Марка Твена в ранньому та пізнішому українських перекладах роману "Пригоди Гекельбері Фінна" у зіставленні з найпоширенішим на сьогодні російським і польським перекладами. Для зіставлення обрані українські переклади Н. Грінченко (як хронологічно перший на Наддніпрянській Україні – перше видання 1908 року), І. Стешенко (як такий, що має на сьогодні найбільшу видавничу історію – перше видання 1948 року), класичний російський переклад Н. Дарузес (перше видання 1950 року) та багато разів перевиданий польський переклад М. Тарновського (перше видання 1933 року).

Аналіз матеріалу показав, що упродовж роману автор постійно вживає фразеологізми: *Every time he got money he got drunk; and every time he got drunk he raised Cain around town; and every time he raised Cain he got jailed. He was just suited – this kind of thing was right in his line.*

Н. Грінченко відтворила цей уривок так: *Щоразу, як йому попадали до рук гроші, він напивався і робив бешкету на ціле місто і за те його садовлено в холодну. Та його це мало турбувало, він до такого звик.*

У І. Стешенко бачимо: *Кожного разу, діставши гроші, він напивався; і кожного разу, напившись, тинявся по місту й здіймав бучу; і кожного разу, коли він здіймав бучу, його запроторювали до буцегарні. Він був дуже задоволений: таке життя було йому до шмиги.*

У Н. Дарузес: *Всякий раз, получил деньги, он напивался, пьян; и всякий раз, напившись, шатался по городу и буянил; и всякий раз, как он набезобразничает, его сажали в тюрьму. Он был очень доволен: такая жизнь была ему как раз по душе.*

У М. Тарновського: *Ile razy ojciec dostał pieniądze, zawsze się upijał i awantury opłacał kozą.*

Версія І. Стешенко точніше передає зміст, однак, перекладачка використовує "переяскований" літературний стиль, тоді як Н. Грінченко – більш "приземлений" розмовно-побутовий. Слід зауважити, що фразеологізм *raised Cain*, який за змістом означає "зчинити галас; вчинити скандал; сильно розлюститися", Н. Грінченко переклала адекватним *робив бешкету*, І. Стешенко – більш стилістично забарвленим функціональним відповідником *здіймав бучу*, а Н. Дарузес – розмовним *буянил*. М. Тарновський дещо спростив оригінал твору, а фразеологізм *raised Cain* переклав компенсованим *awantury* (бешкет). Крім того, в оригіналі цей фразеологізм повторюється двічі, як це і відтворено в перекладі І. Стешенко. Натомість у Н. Дарузес вдруге це відтворено як *набезобразничает*. Н. Грінченко та М. Тарновський вилучили повторення фразеологізму в своїх перекладах. Зауважимо, що наступні висловлення польський перекладач вилучив, тому його варіант звучить дещо спрощено.

Звернімо увагу, що вираз *got jailed* Н. Грінченко відтворила колоритним та адаптованим *садовлено в холодну*, у І. Стешенко та М. Тарновського відтворено розмовним *запроторювали до буцегарні (oplacał kozą)*, натомість у Н. Дарузес бачимо цілком адекватне *сажали в тюрму*, що є найближчим до змісту оригіналу. Усі перекладачі, крім М. Тарновського відтворили анафору, вжиту в оригіналі. Крім того, фразу *this kind of thing was right in his line* Н. Грінченко відтворила нейтральним еквівалентом *він до такого звик*, І. Стешенко переклала більш емоційно забарвленим функціональним відповідником *таке життя було йому до имиги*, а Н. Дарузес відтворила цю фразу описовим *такая жизнь была ему как раз по душе*. Таким чином, найвдалішим вважаємо переклад І. Стешенко, оскільки перекладачка максимально зберегла ідіостилю Марка Твена в своєму перекладі. Для адекватного відтворення ідіостилю письменника Н. Грінченко застосувала прийом конкретизації та смислового розвитку, І. Стешенко – прийом компенсації, Н. Дарузес – прийом контекстуальної заміни, а М. Тарновський – вилучення.

Король і герцог в романі говорять південно-західним діалектом. Проте, упродовж роману вони змінюють діалекти, щоб переконати інших персонажів у своїй шляхетності. Вони єдині персонажі, які свідомо змінюють мовні моделі:

"Hold on," says the duke. "Less make up the deffisit" – and he began to haul out yaller-boys out of his pocket. "It's a most amaz'n' good idea, duke – you have got a rattlin' clever head on you," says the king. "Blest if the old Nonesuch ain't a-heppin' us out agin" – and he begun to haul out yaller jackets and stack them up.

Н. Грінченко відтворила цей уривок так: - *Стривай!* – промовив герцог, - *давай доложимо власними грішми. І він почав витягати червінці з своєї власної кишені.*

- *Дивна думка! Чудова думка!* – скрикнув король. – *Розумна в тебе довбешка! Дивись, знову нам у пригоді стає наш "камелеонард". Старий теж почав витягати з кишені червінці та складати їх до купи.*

Маємо такий переклад І. Стешенко: - *Стривайте!* - вигукнув герцог.- *Давайте-но поповнимо недостачу.- І він почав витрушувати золоті зі своєї кишені.*

- *Це чудова думка, герцогу! У вашої світлості й справді вельми світла голова!* - сказав король.- *йй-Богу, це ж таки "Неабицо" знову нам у пригоді стало!* - та й собі почав кишені вивертати, добуваючи звідтіля золоті монети й ставлячи їх стовпчиками.

У Н. Дарузес бачимо: - *Постойте!* – говорить герцог. – *Давайте-ка пополним дефицит.* – *И начинает выгребать золотые из своего кармана.*

- *Замечательная мысль, герцог! Ну и голова у вас, право!*— говорить король.— *А ведь, ей-богу, опять нам "Жираф" помог!* — *И тоже начинает выгребать золотые и ставит их столбиками.*

М. Тарновський відтворив цей уривок так: - *Rozumiem – przerywa książkę – rozumiem. Sami pokryjemy deficyt – i z własnej kieszeni wyciągnął złote dolary.*

- *A to wyborny pomysł, książkę. Wyborny! Nie dla kształtu masz głowę. No, niechże i ja stary dopomogę do utrzymania naszej dobrej sławy!* - *i to mówiąc, wydobywał z kieszeni sztuki złota.*

Н. Грінченко відтворила цей уривок природною розмовною мовою. Цікаво, що назву вистави *Nonesuch*, що буквально значить "взірець, зразок", перекладачка відтворила компенсованим *камелеонард*, Н. Грінченко взяла цю назву в лапки, тим самим підкреслюючи іронічність висловлювання. Перекладачка використала прийом контекстуальної заміни. А вираз *clever head on you* Н. Грінченко переклала адекватним *розумна в тебе довбешка* і використала окличне речення замість розповідного, чим зробила висловлювання більш емоційним. Фразу *less make up the defffisit* перекладачка відтворила розмовним *давай доложимо власними грішми*, у І. Стешенко це відтворено точним словниковим відповідником *давайте-но поповнимо недостачу*, а у Н. Дарузес та М. Тарновського бачимо буквально *давайте-ка пополним дефіцит* та *sami pokrujemy deficyt* (*самі покриємо дефіцит*). Версія І. Стешенко має риси нормативного стилю. Зауважимо, що назву *Nonesuch* вона переклала фонетично близьким *Неабищо*, тоді як у Н. Дарузес бачимо простіший – *Жиураф*, а у М. Тарновського *niechże*. Фразу *clever head on you* І. Стешенко відтворила описовим *у вашої світлості й справді вельми світла голова*, але вигадана перекладачкою яскрава гра слів (світлості – світла) не зовсім відповідає змісту оригіналу. І. Стешенко використала прийом смислового розвитку. У Н. Дарузес натомість бачимо описове *ну и голова у вас, право*; перекладачка використала окличне речення, чим підсилила емоційність оригіналу, а у М. Тарновського бачимо функціональний відповідник *nie dla kształtu masz głowę* (*не по формі маєте голову*). Звернімо увагу, що І. Стешенко та Н. Дарузес ужили вигук *йй-Богу*, який фактично відсутній в оригіналі. А вираз *yaller jackets* у Н. Грінченко відтворено як *червінці*, у І. Стешенко *золоті монети*, у Н. Дарузес *золотые*, а у М. Тарновського *sztuki złota* (*злитки золота*). Н. Дарузес використала в своєму перекладі прийом цілісного перетворення, а М. Тарновський – прийом контекстуальної заміни. Із чотирьох варіантів перекладу цього уривка максимально зберегти ідіостиль Марка Твена вдалося Н. Грінченко. Іншим перекладачам вдалося відтворити мовні засоби, вжиті автором, меншою мірою.

Проаналізовані переклади демонструють відбиток різних завдань, які стояли перед перекладачами, та різних умов і можливостей для їхньої перекладацької діяльності. Працюючи в найменш сприятливих умовах, М. Загірня та Н. Грінченко створили переклади класичних романів Марка Твена, які не лише не втратили свого художнього значення й стали дороговказом для подальших українських перекладачів, але й гідно витримують конкуренцію при порівнянні з російськими й польськими перекладами.

ВИСНОВКИ

В основу нашого дослідження покладена теорія ідіостилу, яка дозволяє провести детальний аналіз першотвору та виділити ті ключові моменти, відтворення яких забезпечує адекватний переклад оригіналу цільовою мовою. Ми послуговуємось поняттям "ідіостиль" та визначаємо його як систему змістових і формальних характеристик, властивих творам автора, яка робить

унікальним втілення у цих творах авторського способу мовного вираження. Дослідження особливостей індивідуального стилю письменника та виокремлення його домінант допомагає адекватно відтворити стиль художнього твору цільовою мовою. Перекладознавчий та перекладацький аспекти ідіостилу передбачають вирішення завдань добору вдалого еквівалента для створення адекватного тексту перекладу.

У роботі доведено, що особливістю творчості Марка Твена є екстраординарна мова, а також поєднання сатири, небилиці, гумору та іронії. У межах ідіостилу Марка Твена виділено такі стилістичні домінанти: діалектизми та фразеологізми. У своїх романах письменник поєднав "високий" та "низький" стилі. Зазначимо, що у романах "Пригоди Тома Соєра" та "Пригоди Гекльберрі Фінна" автор використав такі види діалектів, як діалект округу Пайк у всіх його проявах, південно-західний діалект "лісової глушини", діалект темношкірих американців Міссурі. Основна відмінність цих діалектів полягає у порушенні норм граматики та фонетики. За допомогою мови Марк Твен прагне виразити індивідуальну своєрідність своїх персонажів, а використовуючи різні діалекти – показати територіальну належність своїх героїв. Письменник був першим, хто використав діалект в художній літературі.

Запропонована методика дозволяє встановити інваріантні/варіативні ознаки ідіостилу Марка Твена. Відтворення граматичних відхилень від літературної норми також становить значні труднощі для перекладача. Такі відхилення можуть передаватися за допомогою просторіччя, що дозволить відобразити соціальну складову мовлення героїв романів. За допомогою компаративного методу встановлено відмінності у відтворенні ідіостилу Марка Твена в перекладі. Порівняльно-перекладознавчий метод впроваджено для визначення адекватності/еквівалентності відтворення домінант ідіостилу Марка Твена. Метод узагальнення дозволив дійти висновків стосовно ефективності тих чи інших способів і прийомів перекладу для досягнення адекватності.

Марії Загірній та Насті Грінченко належать високохудожні переклади класичних романів Марка Твена українською мовою. І Марія Загірня, і Настя Грінченко перекладали романи Марка Твена добірною українською мовою. Перекладачки використали стратегію одомашнення в своїх перекладах, що дозволило їм адекватно відтворити ідіостиль американського письменника в своїх перекладах. Усі змістовні та стилістично забарвлені одиниці передано доволі точно. Часом перекладачки вдаються до стилістичної субституції та згладжують стиль оригіналу, часом використовують додаткові пояснення, але це не спотворює зміст оригіналу творів. Мова їхніх перекладів легка і колоритна. Для адекватного відтворення діалектизмів М.Загірня та Н.Грінченко вдалися до лексичних та граматичних трансформацій, серед яких: смисловий розвиток, антонімічний переклад, контекстуальна заміна, додавання. Крім того, в їх перекладах простежується прийом компенсації та цілісного перетворення. Обидві перекладачки рідко вдаються до стилістичного нівелювання, що дозволило їм максимально наблизитись до змісту та стилю оригіналів творів. Тому, вже в найперших українських перекладах романів Марка Твена ми

можемо простежити особливості ідіостилю славетного майстра пера. Неминуче "старіння" перекладів торкнулося їх найменшою мірою.

Пізніші українські переклади, виконані Володимиром Митрофановим та Іриною Стешенко, більшою мірою тяжіють до нормативної літературної мови, часом мають риси олітературеності, що є цілком природним, виходячи зі значно вищого ступеня унормованості мови в час їхньої появи (середина ХХ століття). Перекладачі уникають спрощення, тому і лексичний, і стилістичний рівні відтворені в їхніх перекладах доволі точно. Рівень "одомашнення" в цих перекладах суттєво нижчий. Іноді в них поєднано увиразнені елементи з просторічними, що не є адекватним. Проте загалом вони лежать у річищі традиції, започаткованої перекладами початку ХХ століття. В. Митрофанов та І. Стешенко послуговувалися в своїх перекладах такими прийомами: смисловий розвиток, конкретизація, контекстуальна заміна.

Російські переклади, виконані Корнієм Чуковським та Ніною Дарузес, більшою мірою тяжіють до мовної унормованості, рідше несуть риси розмовної мови, що є загальним наслідком більшого "академізму" російської літературної мови середини ХХ століття. Тому іноді важливі фразеологізми в них випущено. У російських перекладах частіше застосовується прийом контекстуальної заміни та цілісного перетворення. Для адекватної передачі діалектизмів та фразеологізмів К.Чуковський та Н.Дарузес послуговувалися використанням функціональних відповідників та стилістичним нівелюванням.

Польські переклади, виконані Яном Білінським та Марчелієм Тарновським, характеризуються здебільшого нейтральною стилістичною тональністю та часом не повністю передають лексичну та стилістичну палітру оригіналу. Чимало важливих фразеологізмів та сленгізмів у них пропущено. Польські перекладачі широко використовували прийом вилучення та заміщення, через що їм не вдалося відтворити ідіостилю Марка Твена повною мірою. Я. Білінський та М. Тарновський послуговувалися такими лексичними трансформаціями, як контекстуальна заміна, цілісне перетворення, конкретизація. У польських перекладах простежується використання описового перекладу та застосування точних словникових відповідників, що в багатьох важливих моментах призвело до порушення стилістичного балансу романів Марка Твена.

Стилістична субституція є найпоширенішою тактикою відтворення ідіостилю Марка Твена в українських та російських перекладах. Вилучення конкретних лексико-семантичних одиниць може призвести в перекладі до нівелювання стилю. Польські переклади романів містять чимало вилучень, а тому рівень збереження ідіостилю американського письменника в них суттєво нижчий в порівнянні з українськими та російськими перекладами.

Перспектива подальшого дослідження полягає в подальшому вивченні проблем вибору перекладацьких стратегій і тактик відтворення ідіостилю цільовою мовою. Запропонована в дослідженні методика може бути екстрапольована на вивчення ідіостилю інших письменників. Серед напрямків майбутніх наукових пошуків доцільно виділити вдосконалення методики дослідження особливостей відтворення ідіостилю в перекладі.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Єфремова М. Д. Борис Грінченко – перекладач німецької поезії / М. Д. Єфремова // Вісник Житомирського державного університету. Серія: Філологічні науки : науковий журнал. – Житомир : ЖДУ, 2011. – С. 32–37.
2. Єфремова М.Д. Відтворення стилістики роману Марка Твена "Пригоди Тома Соєра" в українських перекладах: історичні та крос-культурні аспекти / М. Д. Єфремова // Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст – Бердянськ : БДПУ, 2012. – С. 135–147.
3. Альошина М. Д. Епізод з історії українського просвітництва: дослідження Борисом Грінченком сприйняття творів світової літератури в українському перекладі народною аудиторією / М. Д. Альошина // Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір. – К. – 2012. – С. 346–353.
4. Aloshyna Maryna. Modernizing trends in the translation works by Borys Hrinchenko's family / Maryna Aloshyna // Scientific Horizons. – 2013. – № 1. – P. 38–43. – Режим доступу : URL : http://www.anvsu.lviv.ua/anvsu/sc_hor/sc_hor_cont/sh_2013.html. – 10.3116/20775679/14/1/34/2013 .
5. Альошина М. Теоретичні основи аналізу відтворення стилістики в перекладі / М. Альошина // Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький : ДВНЗ, 2013. – № 15. – С. 94–105.
6. Альошина М. Перекладацька діяльність родини Бориса Грінченка / М.Альошина, М. Стріха // Слово і час : науково-теоретичний журнал. – 2013. – № 7. – С. 94–101.
7. Aloshyna Maryna. Comparative analysis of the reproduction of style in Ukrainian, Russian and Polish translations of Tom Sawyer and Huckleberry Finn / Maryna Aloshyna // Respectus Philologicus. – 2014. – № 25 (30). – P. 206–210.
8. Альошина М.Д. Особливості відтворення стилістики роману Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна» в українських, російських та польських перекладах / М.Д. Альошина // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки : зб. наук. ст – Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2015. – Вип. V. – С. 102–111.
9. Альошина М.Д. Стилiстичнi аспекти роману Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна» в українських та російських перекладах : матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика»], (5 квітня 2013, м.Київ) / Мін-во освіти, науки, молоді та спорту, Національний авіаційний університет. – К. : Аграр Медіа Груп, 2013. – С. 19–23.
10. Alioshyna M. D. The role of translation in the system of Ukrainian culture (XIX – XX century) : abstracts VII international conference [“Major issues in translation studies and translators’/interpreters’ training”], (Kharkiv, 25-26 April 2013) / Ministry of Ukraine for education and science, youth and sports : abstracts, V.

N. Karazin Kharkiv National University. – Vinnytsia : Nova Knyha, 2013. – Pp. 45 – 47.

11. Alosyna M. Ukrainian translation of the edge of XIX – XX centuries: the problem of the reader (case of translation activity of Borys Hrinchenko's family) : abstracts international scientific conference ["Thought Elaboration: Linguistics, Literature, Media Expression – Tell Me 2013"], (Kaunas, 11-12 April 2013) / Vilnius university, Kaunas faculty of Humanities. – Kaunas. – Електронний ресурс. – Режим Доступу : URL : <http://tellme.vukhf.lt/index.php/tell-me-13/translation-strategies-and-challenges/maryna-aloshyna>. - ISSN 2345-0703.

12. Альошина М.Д. Методологія «культурного повороту» в сучасному перекладознавстві та проблема адекватності : матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика»], (4 квітня 2014, м.Київ) / Мін-во освіти і науки України, Національний авіаційний університет. – К. : Аграр Медіа Груп, 2014. – С. 17–21.

АНОТАЦІЯ

Альошина М.Д. Відтворення ідіостилю Марка Твена в українських перекладах у зіставленні із російськими та польськими (на матеріалі романів "Пригоди Тома Соєра" та "Пригоди Гекльберрі Фінна"). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство. – Херсонський державний університет Міністерства освіти і науки України, Херсон, 2015.

Дисертацію присвячено дослідженню ідіостилю Марка Твена та його відтворення в українських перекладах у зіставленні з російськими та польськими. У роботі виявлено доміанти ідіостилю Марка Твена та здійснено їх порівневий опис. Встановлено, що інваріантними ознаками його стилю є діалектизми та фразеологізми.

Досліджено стратегії та тактики відтворення ідіостилю Марка Твена в українській, російській та польській лінгвокультурах. З'ясовано, що для адекватного відтворення ідіостилю письменника М.Загірня та Н.Грінченко застосували стратегію "одомашнення" та послуговувалися такими лексичними трансформаціями як: смисловий розвиток, контекстуальна заміна, компенсація, антонімічний переклад. В.Митрофанов та І.Стешенко використовували прийом конкретизації, контекстуальної заміни, цілісного перетворення та компенсації. Н.Дарузес та К.Чуковський широко використовували прийом цілісного перетворення, контекстуальної заміни та смислового розвитку. Польські переклади порівняно з іншими містять велику кількість вилучень. Я.Білінський та М.Тарновський вдавалися до стилістичного нівелювання.

Ключові слова: художній переклад, Марк Твен, відтворення ідіостилю письменника, доміанта ідіостилю, діалектизм, ідіома, фразеологізм, одомашнення, нормативна мова, трансформація.

АННОТАЦИЯ

Алёшина М.Д. Воспроизведение идиостиля романов Марка Твена в украинских переводах в сравнении с русскими и польскими (на материале романов "Приключения Тома Сойера" и "Приключения Гекльберри Финна"). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Херсонский государственный университет Министерства образования и науки Украины, Херсон, 2015.

Диссертация посвящена выявлению специфики воспроизведения идиостиля известного американского писателя Марка Твена. Определены доминанты идиостиля писателя и осуществлено их поуровневое описание. В работе доказано, что инвариантными признаками идиостиля Марка Твена являются диалектизмы и фразеологизмы. Вариативными признаками его идиостиля являются идиомы, разговорная речь, фразеологические обороты, тропы, а также междометия, двойные отрицания, сокращения и незаконченные предложения.

Первыми украинскими переводчиками романов "Приключения Тома Сойера" и "Приключения Гекльберри Финна" были Мария Загирня и Настя Гринченко. Их переводы были опубликованы в 1907 и 1908 годах, после отмены запретов и ограничений на украинский перевод. Кроме того, эти переводы были опубликованы еще при жизни Марка Твена, что является доказательством того, что Борис, Мария и Настя Гринченко переводили современную актуальную литературу. Переводы, выполненные семьей Гринченко характеризуются естественностью языка, стилистическим богатством и тактом, тонким пониманием особенностей оригинала произведения. Определено, что М.Загирня и Н.Гринченко перевели язык американского писателя отборным украинским языком, используя стратегию «одомашнивания» в своих переводах, а также такие лексические трансформации как: смысловое развитие, контекстуальная замена, компенсация, антонимический перевод. Переводчицы также использовали приём добавления в своих переводах. Поздние украинские переводы В.Митрофанова и И.Стешенко в большей мере тяготеют к использованию средств нормативного литературного языка, хотя с вкраплениями отдельных эмоционально окрашенных фразеологизмов. При этом уровень «одомашнивания» в этих переводах существенно ниже (или совсем нулевой).

Для адекватного воспроизведения идиостиля Марка Твена В.Митрофанов и И.Стешенко использовали приём конкретизации, контекстуальной замены, целостного преобразования и компенсации. Русские переводы в большей мере тяготеют к языковой нормированности, реже несут черты разговорной речи, что является общим следствием большего «академизма» русского литературного языка. Поэтому иногда важные фразеологизмы в них выпущены. Н.Дарузес и К.Чуковский широко использовали приём целостного преобразования, контекстуальной замены и смыслового развития. Польские

переводы по сравнению с другими содержат большое количество исключений. Я.Билинский и М.Тарновский использовали стилистическое нивелирование.

Все проанализированные переводы несут отпечаток разных заданий, которые стояли перед переводчиками, разных условий и возможностей для их работы. Работая в наименее благоприятных условиях, М.Загирня и Н.Гринченко создали переводы классических романов Марка Твена, которые не только не потеряли своего художественного значения и стали указателем для дальнейших украинских переводчиков, но и достойно выдерживают конкуренцию в сравнении с русскими и польскими переводами.

Ключевые слова: художественный перевод, Марк Твена, воспроизведение идиостиля писателя, доминанта идиостиля, диалектизм, идиома, фразеологизм, одомашнивание, нормативный язык, трансформация.

SUMMARY

Aloshyna M.D. Reproduction of Mark Twain's Idiostyle in Ukrainian translations in comparison with Russian and Polish (Case Study of the Novels "The Adventures of Tom Sawyer" and "Adventures of Huckleberry Finn"). – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology, Speciality 10.02.16 – Translation Studies. – Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kherson, 2015.

The dissertation is aimed at highlighting Mark Twain's individual style and its reproduction in Ukrainian translations in comparison with Russian and Polish. The dominant features of the writer's style are shown and the level description is made. It is determined that invariant features of his style are dialecticisms and idiomatic expressions.

Strategies and tactics of Mark Twain's individual style in Ukrainian, Russian and Polish translations are researched. It is assumed that M.Zahirnia and N.Hrinchenko translated the language of American writer using domestication in their translations, using also such lexical transformations as: semantic development, contextual replacement, compensation, antonimic translation. V.Mytrofanov and I.Steshenko used method of contextual replacement, contextual transformation and compensation to reproduce Twain's style adequately. N.Daruzes and K.Chukovskii used method of complete transformation, contextual substitution and semantic development. Polish translations have many exclusions in comparison with other translations. Ian Bilinski and M.Tarnovski used stylistic leveling.

Key words: literary translation, Mark Twain, reproduction of writer's idiostyle, dominant feature of idiostyle, dialecticism, idiomatic expression, domestication, narration, standard language, transformation.

Підписано до друку 03.11.2015 р. Формат 60x90/16.

Друк цифровий. Папір офісний. Гарнітура Тайме Нью Роман.

Тираж 100. Зам. № 0311-01

Надруковано ФОП «Черенок К.В.»
Свідоцтво В02 №353856 від 25.09.2006 р.
м. Київ, вул. Пушкінська, 45/2
тел.: (044) 235-81-92, 228-45-05